

dr. Oskaru Taussigovi

Rozletěla se na svou pouť z kamenného zábradlí kostelní věže. Odtud se rozhlédla po městě a usmyslila si, že odletí. Ani nevzpomněla svých mládat, která tu bez ní zahynou. Chtělo se jí více, než bylo v její vůli – odtud, odtud, někam, kam neviděla, ani vzněs-la se dvakrát tak vysoko, než byl kříž na věžní špici. – Ještě na chvíli, na malou chvíli zadržela ji starost o děti. Byly malé a černé a zanevrou na ni, neboť nechápou. Tehdy zachtělo se jí vrhnouti se dolů na dlažbu a zabítí se, ne však ze zoufalství o děti, nýbrž proto, že byla její vůle tak malá. Leč to byla jen chvílka. Pohleděla do slunce – a ptáci hledí v ně zmužileji než lidé – a naplněna tajemností světla, jež vysílalo, věděla, že dovede teď i moře přeletět. Veliká radost se jí zmocnila. Všeho, co zanechávala, vzpomněla s hrđinskou tesknoutou a rozpjala křídla. A povzněši se trochu, odlétla obloukem.

Let vrání je krásný. Neletí jako vlaštovka, jež se podobá střele, vymršťené a směřující k cíli, jehož nevyvolila sama. Docela jinak letí než skřivan, jenž osvobozen od pout země vznáší se ve spirále, která se zúžuje do výše; skřivan, jenž umírá blahem, když dospěl ke svojí výšině. Let vrány není letem orlím, který je samým zpěvem o síle a šťastné mohoucnosti. Takový je let vrány:

Přes širošířé plošiny, ne k výši, než do velké dálky; v té nedozírné a nepochopitelné dálce tuší cíl, kde by se pro-

měnila v divukrásného ptáka, kdyby tam dospěla – a zpívala by lépe než slavík nejdivočeji milující. Ale posud žádná vrána neuzřela toho cíle – mnohé však zahynuly za zoufalého letu, když k němu směřovaly. A proto je let vrání samou písní marného hledání. Pohybuje se v obrovských zborcených plochách. Zmítavým kolébáním je její pospěch. A dotkne-li se v zimě křídlem země posypané suchým sněhem, spráší se a je to, jako by nitro zemské v pusté zlobě zuřivě po ní plilo. Tehdy vydá zoufalý skřek a prudce, k boku nakloněna, vzlétne výše, chtějíc se vzdáliti od nepřátelské země. Ale je přitažena proklínající hrouďou a padá níže v bezmocném komihání, aby blízko povrchu pokračovala v marné své cestě. Nikdy nesmí do zapovězené výše, nešťastná, ale štvána, musí do nedostižitelné dálky, přes šířé, smutné plochy.

Viděli jste již vránu letící přes ladnou, usměvavou krajinu? Zdali jste ji zahlédli v přeletu přes tučné pastviny s nádherným skotem? Nad vískami ukrytými v košatém stromoví? Přes veselá města a rozkošné samoty? Ale spatřili jste ji letící přes smutná rašeliniště, vzkvetlá barvami jedovatých květů. Přes chudé vesnice v kamenitých polích; viděli jste ji směřující k troskám slavných hradů. Létá nad městy ponořenými ve smutek a nad samotami v divokých, strnulých pustinách. A spočívá na kroužení kostelních věží, které jsou zdobeny symbolem poroby – křížem. A přece je krásný let vrání. Krásný hledáním předem ztraceným, velebně krásný svým cílem, jenž je zkázou, kam se řítí generace za generací ve vášnivém zaslepení. –

Dvojnásob nešťastna byla vrána, o níž vypravuji. Když byla pískletem, právě takovým, jakými jsou dnes její opuštěné děti, zlý hoch ji uchvátil a oslepil pravé oko. Když se chystal, aby probodl i levé, přiletěla její matka, vášnivě bijící křídly. I odehnala zpustlíka. A tato jednooká vrána byla vyvolena k dlouhému putování. Jí bylo určeno, aby s překonaným, bolestnějším smutkem opustila své děti

a šla svou poutí. Běda, nikdy nebude jich moci vyrvati z bezcitných rukou hochu ukrutníka. Propadnou vráže, aniž bude moci přispěti jim. A přece musila chtít odchodu, neboť byla to jedna z vran, kterým je vykonati beznadějnou cestu. Ne všem dostane se tohoto hořkého posvěcení. -

Vždy, když letěla, bylo jí, že způli je ponořena v noc. Nebo se jí zdálo, že letí podél černé, hrozně černé zdi, táhnoucí se pravou stranou podél její dráhy.

Svým levým okem zřela vždy jen poušť a smutek, a ne dosti zkušená, domnívala se, že útěšlivé, rajske kraje se prostírají za zdi, přes kterou neviděti. A poněvadž znala jen pohled na bídu a černou bezednou propast, veliká byla její představa veselé krásy.

Zdálo se jí, že by musilo puknout blahem její srdce, kdyby ji uzřela.

„Veselá kráska!“ - Znala jen slovo a znala je z vypravování vlaštovek, jež někdy letěly mimo. Jen slovo znala! A přece jí nebylo prázdným a bezobsažným. Veselá kráska - to bylo asi hnízdo nesmírně veliké, vyhloubené vlídně a nenáhle a cele vystlané měkkým pýřím. Někde na úbočí brčálově zeleného svahu, jenž se sklání k čisté vodě, spěchající mezi kvítím. Hnízdo docela chráněné přede všemi nepřáteli. Ale nejkrásnějším bylo, že nad ním nikdy nezapadlo slunce. Stále šikmým vrhem posílalo sem své paprsky, které je vyplňovaly třpytivým světlem a lichotivým teplem. Tak třpytné bylo to světlo, že její černělesklé peří svítilo všemi barvami - a ona už nebyla černým ptákem, ale zázrakem, učiněným z barev. - Snadno dosažitelnou byla potrava. Blízko byla voda, uhašující žízeň. A docela blízko byla veselá kráska, neboť ta potom stále sídlila v její srdci. -

Mocnými, nadbíhavými nárazy křídel plula vrána nad bědělžlutou rovinou, kde stálo město, jež opouštěla.

Jak železem ztužena byla její křídla na počátku cesty.

- Věřila ve svou sílu, která přes moře přenesla. Veliká důvěra se v ní rozložila a učinila z jejího srdce tvrz, kde nedobytně usídlena byla její pýcha z toho, že se vydala na cestu. Viděla, jak po levé straně ubíhá pod ní pustá pláň, ale věřila, že pravým okem zřela by kvetoucí sady. A tu poprvé jí nebylo žel osleplého oka. Neboť ve své hymnické radosti viděla zahrady mnohem krásnější; ukazovaly cestu k želanému cíli. A ona jistě a ne netrpělivě se k němu brala. Leč kdyby nemilosrdný hoch nebyl uloupil kdysi pískletu pravé oko, byla by nyní uzřela, že se pohybuje na kraji močálů, jež se ztrácely daleko na západě. Mrtvá a mělká jezírka to byla, se zrádnými dny, jedno podle druhého v nepřetržitě řadě. Jako mrtvé oči obrovských ryb, ležících nehybně na boku, kalné a příšerné. - Kdyby je byla uzřela, byla by zoufala nad cílem své vítězné cesty.

Byla by ucítila olověnou tíži na svých perutích, tíži, lámající let. Byla by zatoužila navrátiti se k opuštěným dětem, zatoužila až k panické úzkosti, k vidině, jak zlí hoši oslepují její neviňátka. A úzkost by byla zlomila její vůli a hnala ji zpět - i kdyby stanula už před vchodem k šťastnému cíli. A pak - pak by již nikdy nebyla zvedla křídel k mistrovskému letu. Ne vrána, junák tu letěl. Každým zvednutím křídel bylo její srdce pyšnější. Sama opojena hrdinstvím svého junáckého letu, zatvrdila se k těm, kdož musili zůstat. Zapomněla, že byla jen vyvolena, a sama sebe považovala za stvořitelku svého velikého odhodlání. Proto počala zhrdati sestrami méně šťastnými a nakonec zachvěla se pyšnou a vyzývavou nenávisť, nenávisť vyzývající k boji. Bylo jí žiti tak dlouhou s nimi, jí, jí, která letí, podobna orlu, jehož let je samou písní o síle a šťastné mohoucnosti. Která letí, oslepená a malá, jako hrdina do beznadějného boje, která letí s odhodlaností a nadšením k vítězství, jež bude koncem. Která spěchá v omamné radosti k odpovídající smrti, tak jako milenka se vrhá v ná-

ruč ženichovu. Kam by se byla mohla odvážit, zrozena vranou mezi orly. I pohybovala se ve vzdouvavých liniích vlnovek, vzhůru a dolů, lehkomyšlná. Mraky se hnaly s ní o závod a její bystrý sluch slyšel dunivý šumot jejich letu. Tu jala ji ctižádost, aby tloukla svými křídly v takt toho úprku.

Její let se stal nesmírně rychlým, už docela ne letem vraním, ale něčím, co se vymykalo řádům vzdušné říše a nedalo se zarazit. Ptáci prchali z jejího okruhu. Vzduch se zředoval kolem ní tak, že sotva dýchala. Ale zpívala jásavě ve svém srdci, když nemohla křičet v úprk svého letu. A když potkala hejno vran vracejících se k městu, zarazila let a rychle se vznesla třikrát tak vysoko, než byla věž, nedávné její sídlo, a dokonavši vzestup, střemhlav s roztaženými křídly vrhla se do vraního houfu. Docela nizounko nad nimi zabrzdila a širokým proudem plula dále, bezstarostně. I zazpívaly vrány: „Neblahá, znesvěcujš svojí cestu, nezemřeš šťastna.“ „Nezemru vůbec, zbabělé!“ zavolala vzdalujíc se. A k vranám letícím k městu pocítila pohrdání větší než k zeměplazům. A v dálce uslyšela slabounký chorál, jež zpívaly bývalé družky:

„Nešťastná, nenábožná.“ Její srdce se tomu zasmálo, jato ošklivostí. Ale bylo by ustrnulo, kdyby byla mohla zřítí pravým okem, neboť kalužky močálu zavlínily se odporně jako v očekávání mrtvoliny, kterou pohltí. Ale vrána neviděla, i mohla se smáti. Jednooká vrána neviděla toho, a mohla se smáti. Mohla se smáti, jsouc přesvědčena, že je světlo, kde ve skutečnosti byla noc, nemohla zoufati, když svým přesvědčivým vnitřním zrakem viděla kvetoucí sady tam, kde doopravdy se olověně leskla jezírka močálu.

Ucítila, že její křídla se znavila přílišným letem. Ale odvaha její se proto nezmenšila, nadšení proto nepokleslo. Rozvážlivě vyhledala opodál své dráhy holý strom a zalletěla tam k odpočinku. S dmoucí se hrudí posedla na

větev. Odpočívala a zobákem rovnala své peří, větrem rozsuchaná. A odpočívala, jen co bylo nezbytně třeba. Neboť žárčila, aby doletěla tak brzo, jak jen lze. Ne pro nedočkavost tomu chtěla, ale proto, aby nepuklo hrdé její srdce již teď v předtuše vítězství. Znovu se vznesla. A odpočinek nepodlomil ani nadšení, ani rozkoše, ani vůle – a také její pýchy nepodlomil, ani pohrdání.

Jak nyní letěla, znovu mocnými rozmachy, velebnými a hlasitými teď, kdy večer vylézal z kalných jezírek, vzpomněla znovu výstrah sester, které potkala.

Ale už se jim nesmála. Jen zvukově si je uvědomila a slyšela znovu vyčítavý chorál a mysli na jeho krásu. A řekla sobě: „Krásně zněla kletba, kterou na mne uvrhly.“ Zmocnila se jí lítost. Ne lítost z kletby, neboť necítila její tíže – a ani nedovedla říci, byla-li to lítost s proklínajícími.

Snad litovala těch, kdož se před ní vydaly na tuto pout, odhodlané a hrdinské – a nedoletěly, snad proto nedoletěly, že neobrnilly dosti srdce proti kletbám. Snad proto, že viděly. Nevěděla. Než vzpomněla toho, aniž pocítila únavy a skleslosti. – Co jí, osvobozenou a volnou, mohlo raniti na této cestě tak, aby se jí vzdala? Zdali nespěchala do dálky jako komár k světlu, jenž ví, že v něm je jeho zhouba, ale zapomíná jí, ba sladkou ji mní, vzpomene-li, že jeho smrt nastane právě v okamžiku, kdy dojde světla?

Ó, mocný, mocný to byl let. Noc již docela zčernala, vrány nebylo v ní viděti, jen tlukot jejich křídel se hlučně rozléhal. Vyhledala skrýš v chudé trávě a přimhuřujíc levé oko usnula, zpola bdíc. A nesnila o ničem. Byla samojeдинá v této pustině, na cestě k zaslíbenému království. Byla jediné silnou a vzdorující zhoubě močálu.

Letěla již mnoho dní, snad uplynula léta od té chvíle, kdy opustila své děti a svojí věž. Poněvadž byla jen vranou, pohybovala se stále nad hroznými končinami. Poněvadž však byla vranou jednookou, žila stále v domněni, že letí

na pokraji rozkvetlých zahrad. Po celý ten čas byla sama, nepromluvila s nikým. A také ani nebylo valně s kým, tak opuštěný byl kraj. Ani na chvíli nepochybovala, že se zdaří její poutě, ani na chvíli nezlomila se její odvaha a smělost a jistota naděje. – Odpor a pohrdání nebyly v jejím srdci. Ani lítost v něm nebyla, ani vzpomínka. Za tu dlouhou dobu se vyprázdnilo její srdce, necítilo věci minulých, necítilo nic, co bylo mimo ni. Jen svým úkolem bylo živo, i stalo se, že srdce zmizelo. Nebylo srdce, jen pocit byl. A byl: nutnost dosažení. I letěla vrána nad bažinami a byla v ní nutnost dosažení. Letěla nutnost dosažení, tak tomu jest. –

Zestarala, zhubeněla. Její peří bylo nelesklé, jak pokálené, peruti roztrásněné. A levé oko, napjaté neustále pátrající, sláblo den ke dni.

O všem tom věděla, neboť cítila, jak stárne a slábně. O všem tom věděla, i o tom, že ztrácí se její zrak, a přece nezazoufala. Jen s postupnou vášní veslovala vpřed, nutně, nutně. Starostlivost, to byl výraz tohoto ptáka, ale nikoliv strach. Pátráním krk její se prodloužil; spíše než ptáku byla podobna šipce. A den po dni, rok po roce ubíhal a nebylo konce té pouti. A den po dni, rok po roce ubíhal a nebylo konce víry. Jak za tu dobu vše promyslela! Jak vše srovnala a sobě ozřejmila! Byl jí jasný smysl její pouti, bylo jí jasno, proč právě ona, jednooká matka, musila odletět. Poznala své místo ve velké rodině vran, poznala, že bylo jiného druhu než místo všech ostatních. Jen šatem se jim podobala. Ostatně nic jí k nim nepojilo, i nemohla cítit k nim ani lítosti, ani pohrdání, ona, jež byla všechna už: nutností dosažení. Jen sebou žila, jen svým určením, žila jen tím, že letěla vpřed, vpřed, nad zemí a nad vodami. Jen jedno nevěděla; ale nejenže nevěděla: i stín možnosti byla by odvrhla, kdyby se jí vtíral; tak nesmyslnou by se jí byla zdála myšlenka, že už dávno, dávno je ve svém cíli, že ho dostihla v ten okamžik, když

se odhodlaně vznesla z kostelní věže. A přece tomu bylo tak. Neboť to byl cíl: nemožnost zoufání, nutnost dosažení. A obě jsou jedinou věcí. Proto jí nemohla zděsiti smutná tato krajina, proto jí nemohly znetrpělivěť tušené zahrady po levé straně. Proto z ní opadaly kletby nevidomých sester, proto nemohla být neuspokojena, nenalézajíc cíle, jaký si představovala: veliké hnízdo, mělce a nenáhle vyhloubené, na brčálově zeleném svahu. Neboť od počátku byla nemožnost zoufání a nutnost dosažení.

Leč přece jen nastal den, kdy sobě uvědomila, že cíl již dávno dosažen. Toho dne nebyla již ptákem, nýbrž netvorem byla, strašná napohled. Peří již dávno vypelichalo. Její tělo bylo docela nahé, žluté, a věčně větrem, mrazem a deštěm šleháno, hnisalo a otvíralo se. Jen křídla a ocas byly jako zázrakem zachovány. A tyto končetiny nahému drobnému tělu byly příšerným zakončením. A i opeřené končetiny samy o sobě byly hnusné hmyzem, jenž se tam usadil. Avšak tělo, mrtvé již zaživa, bylo děravé, prolezlé červy, s vnitřnostmi vyhřezlými, z nichž kapala žlutá, hustá tekutina, značíc stopu letu. Hlava byla jen na temeni pokryta proužkem peří, což bylo jako hřebínek a hrozně se rýsovalo. A zobák! Ne, nebylo už zobáku. Neboť svrchní čelist odpadla a jazýček byl obnažen. A nohy bez prstů. Pouhé pahýly to byly, a usedla-li, musila vyhledávat písčiny, do nichž bořila své pahýly.

Potkal-li jiný pták tohoto příšerného cestujícího, zemřel okamžitě a spadl do kalných jezírek. A toto lítostivé tělo letělo, letělo, letělo, jako hrdinský orel letělo, nevědouc, že dávno, dávno mohlo odpočívat v želaném cíli.

Až teprv toho dne, kdy nebylo již lze, aby tyto cáry zůstaly i jen v nejmenším svazku, a – poslyšte – až té chvíle, kdy tato hnisavá hmota se rozpadla, což bylo totožné se smrtí: tedy v té poslední vteřině, kdy byla ještě jakás takás soudržnost těla vránina, tehdy teprve si uvědomila vše. A vzápětí se zřítíla trocha hnusných kusů žlutého

masa a trocha peří, černého, bezlesklého, do jednoho z jezírek.

Takže ani nemohla zajásati, ač její srdce v této poslední chvíli zažilo všechnu jásavou radost života.

Řekl jsem něco o srdci, že ano? Neměla ho. Myslím aspoň, že ho neměla.

Hledat jsem je po tři dny a nenalezl jsem. Snad byla na jeho místě nutnost dosažení. Ale té nelze spatřit.

PRÁZDNĚ RUCE

Bratru Jiřímu

Nebylo to ještě bohatství, ale první, pracně vydělaný základ. Otvíral poštu s nedbalým úsměvem lidí, ohrožovaných pouze náhodou málo pravděpodobnou, a zakázky odkládal zvláště, přihlazuje papír. Jeho náhoda byla pravděpodobnější, než myslel. Směl se usmívati bezpečným úsměvem jen několik měsíců. Přišla katastrofa, burzovní událost, jichž se nedopočteš; a bylo po všem. Zůstal mu potom v srdci jakoby hřeb, o nějž se natrhlo vše, co myslel, cítil a podnikal. Sklesl na mysl? Nesklesl? Řekl: Žena a dítě! Nedbale bezpečnému úsměvu se odnaučil – a ráno mezi osmou a devátou, kdy chodíval do kanceláře – ne již své –, měl poplašené a trochu polekané vzežření těch, kteří v těchto hodinách jdou po své práci s latentním strachem, aby se neprovinili na ciferníku.

Cestoval pro „jistou firmu“. Jednou, když se vrátil po třínedělní nepřítomnosti, řekla mu chůva, berouc mu z ruky zavazadla, že paní včera odjela a že zanechala „toto“ psaní. V psaní ovšem nebylo více, než co služka byla již pověděla. Nedalo mu mnoho práce, aby vypátral, že odjela „s ním“ do Ameriky. S ním? Kdo to byl? Nevěděl. Město bylo veliké a on od nějaké doby tak málo doma. – Choval svoje dítě, bylo-li pokdy. Dítě bylo dvouroční. Říkal mu, pohupuje je, „můj sirotečku“, a sobě říkal: Mám málo štěstí. – Za půl roku po odchodě matčině dítě zemřelo. Po pohřbu, právě když stál u okna, svlékaje čer-